

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 1 april 1943 kl. 3 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning om en förstärkning av akademisk forskning och undervisning rörande samtida svenska samhällsförhållanden.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 224, av herr *Ekdahl m. fl.* har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning på vad sätt en förstärkning av akademisk forskning och undervisning rörande samtida svenska samhällsförhållanden, i synnerhet de svenska folkrörelserna, lämpligen kan åstadkommas.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Yttranden. En med förevarande motion likalydande har väckts inom första kammaren (I:144) och för behandling hänvisats till dess första tillfälliga utskott, som i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från kanslern för rikets universitet samt berett Landsorganisationen i Sverige, Samverkande bildningsförbunden, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och Frikyrkliga samarbetskommittén tillfälle att inkomma med yttranden. Av inkomna yttranden har utskottet tagit del.

Kanslern för rikets universitet har berett tillfälle för de humanistiska sektionerna av filosofiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, den humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola och Göteborgs högskolas lärarråd att yttra sig och anför för egen del bl. a.:

Med den nuvarande universitetsorganisationen beredes icke tillräckligt utrymme vare sig för vetenskapliga undersökningar av de moderna folkrörelserna och deras beaktande i den akademiska undervisningen eller för en systematisk forskning och undervisning rörande viktiga sidor av det nutida samhällslivet överhuvud. Den mest påtagliga bristen är avsaknaden av särskilda akademiska lärarbefattningar i sociologi. Det vore emellertid mindre ändamålsenligt att göra de moderna folkrörelsernas vetenskapliga behandling till specialområde för en av staten inrättad akademisk lärostol. I händelse statsmakterna äro beredda att öka möjligheterna till samhällsvetenskaplig forskning och undervisning torde akademiska lärarbefattningar i sociologi främst böra inrättas. Under sådan förutsättning vore en närmare utredning av frågan väl motiverad.

Humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund

anser, att motionärernas synpunkter torde ha sitt rätta forum i den kommitté, som utreder samhällsundervisningen. Skulle denna utredning leda till upprättandet av en professur i sociologi, skulle sektionen ur sina specifikt akademiska synpunkter hälsa en sådan utgång med glädje. Det för samtliga folkrörelser gemensamma skall då bli beaktat, medan det som är egendomligt för var och en folkrörelse för sig redan torde beaktas inom de existerande vetenskapliga discipliner, under vilka folkrörelserna med hänsyn till sitt innehåll höra.

Humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala finner motionens tanke beaktansvärd men framhåller, att de samtida svenska samhällsförhållandena äro ett till sitt innehåll något obestämt ämne, som i mer eller mindre mån berör vissa vid universitetet företrädda discipliner. Sektionen fäster uppmärksamheten på ett tidigare ofta diskuterat önskemål, nämligen inrättandet av en professur eller lärarbefattning i sociologi, som bl. a. kunde inbegripa folkrörelserna. Men även andra vägar förtjäna undersökas, t. ex. inrättandet av ett specialinstitut för samhällsforskning. För dessa frågor synes en utredning önskvärd.

Stockholms högskolas humanistiska fakultet framhåller, att det sedan länge varit ett önskemål bland representanterna för socialvetenskaperna i vårt land, att frågan om dessa vetenskapers ställning vid våra universitet och högskolor skulle tagas upp till utredning. De ha genom samhällslivets omvandling fått en starkt ökad betydelse och de ha själva utvecklats och differentierats i en grad, som skulle motivera att de tillgodosåges med flera lärostolar och större forskningsmöjligheter. Framför allt kräves en plats för den grundläggande disciplinen sociologi, som helt saknas i vår åldriga ämnesindelning. Då motionärerna i det stora komplexet av samhällsvetenskapliga frågor så starkt betona en mindre del, folkrörelserna, och begära möjligheter till forskning och undervisning på detta speciella område, förbise de enligt fakultetens uppfattning det oundgängliga kravet på denna forsknings och undervisnings förankring i sociologisk teknik och dess inordnande i ett större vetenskapligt sammanhang. Att skapa en fristående undervisning rörande folkrörelserna vore liktydigt med att upprätta en lärostol i modern politisk historia. Det är därför fakultetens åsikt, att en utredning, som tager sikte endast på detta begränsade område för forskningen, icke kan vara en tillfredsställande lösning. Fakulteten tillstyrker sålunda en utredning som göres tillräckligt vid för att omfatta sociologins ställning överhuvud taget vid våra universitet.

Göteborgs högskolas lärarråd finner önskvärdt att sociologin som självständig vetenskap erhåller en eller flera akademiska lärostolar i vårt land. I så fall skulle jämväl de olika folkrörelserna kunna behandlas på ett enhetligt sätt utifrån vissa gemensamma vetenskapliga synpunkter. Däremot vore det mindre lyckligt att inrätta någon speciell lärarbefattning huvudsakligen ägnad åt nämnda rörelser.

Samverkande bildningsförbundens styrelse understryker betydelsen av att förutsättningar skapas för akademiska studier rörande de svenska folkrörelsernas förutsättningar, deras historia och insatser i samhällslivet och framhåller vikten av att i en kommande utredning undersökes i vad mån den forskningsuppgift motionärerna ha i sikte kan ingå i ämnet sociologi, i vilket en lärostol bör upprättas.

Landsorganisationen i Sverige anser, att folkrörelserna och modernt samhällsliv i övrigt utgöra ett fruktbart forskningsfält, som kan sägas ligga under vetenskaplig vanhävd, och framhåller, att en utbyggnad av den akademiska organisationen med speciella lärostolar i modern samhällskunskap framstår som den rationella lösningen av problemet. Forskningsuppgifternas omfattning och betydelse kräva, att de sammanföras under en ny självständig disciplin. Landsorganisationen tillstyrker livligt den föreslagna utredningen, som synes närmast böra gå ut på att fastställa ämnesområdet, varvid en central ställning bör tillkomma folkrörelsernas historia, organisationsväsende och verksamhet.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund förordar en sammanslagning av socialpsykologien och den allmänna sociologien till ett självständigt akademiskt lärofack. Forskning och undervisning på ifrågavarande område synas emellertid icke kunna helt tillgodoses genom en dylik omläggning av de hittillsvarande akademiska lärostolarna. Det torde vara erforderligt, att en på alkoholproblemet särskilt inriktad forskning dessutom kommer till stånd. Den för folkrörelserna angelägnaste forskningsuppgiften är en forskning direkt eller indirekt på att blottlägga orsakerna till armod och arbetslöshet, dryckenskap och krig. Vid sidan av dessa forskningsuppgifter måste den sociologiska undersökningen av folkrörelsen som särpräglad social grupp — hur mycket av intresse den i och för sig kan erbjuda — stå tillbaka. Under hänvisning till anförda synpunkter tillstyrker landsförbundet bifall till motionen.

Utskottet.

Utskottet konstaterar att de avgivna yttrandena äro samstämmiga i den uppfattningen, att inom nuvarande universitetsorganisation tillräckligt utrymme saknas för vetenskaplig forskning och undervisning rörande de moderna folkrörelserna och socialvetenskaperna överhuvud. En tämligen samstämmig uppfattning föreligger också därom att den akademiska forskningen och undervisningen på dessa områden skulle stimuleras genom att en eller flera lärostolar i ämnet sociologi inrättades. Folkrörelserna skulle självfallet komma att inom detta ämnesområde få det utrymme som med hänsyn till deras stora betydelse tillkommer dem. Mot tanken på att inrätta särskilda akademiska lärarbefattningar enbart för folkrörelsernas vetenskapliga utforskande och för undervisning rörande dessa ha däremot invändningar rests.

För sin del finner utskottet i likhet med motionärerna och de hörda in-

stanserna att de samtida svenska samhällsförhållandena — de moderna folk-rörelserna däri inbegripna — förtjäna att ges ökat utrymme inom akade-misk forskning och undervisning. Det är uppenbart att här finnes ett frukt-bart fält att bearbeta och att det skulle vara av stor betydelse att kunskapen om folk-rörelserna och deras sammanhang med samhällsutvecklingen bleve fördjupad. Påtagligt är att vidgad kunskap om folk-rörelserna och andra viktiga sidor av det nutida samhällslivet vore av stort värde icke blott för blivande lärare, journalister m. fl. utan även för sådana studerande, som välja andra socialt betonade levnadskall. Det är därför enligt utskottets me-ning angeläget att behovet av ökade möjligheter till samhällsvetenskaplig forskning och undervisning blir tillgodosett och det förefaller som om aka-demiska lärostolar i sociologi därvid främst böra komma i åtanke.

Utskottet, som anser att en utredning i enlighet med motionens tankegång bör komma till stånd, vill erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 juni 1942 tillkallat sakkunniga för utredning bl. a. av frågan om den högre socialvetenskapliga utbildningens ordnande. Då denna utredning i viss mån berör det spörsmål, som upptagits i förevarande motion, skulle det enligt utskottets mening vara ändamålsenligt att socialutbildningssakkunniga finge sina direktiv vidgade, så att de även inrymde den utredning, varom här är fråga.

Med vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riks-dagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utred-ning på vad sätt en förstärkning av akademisk forskning och undervisning rörande samtida svenska samhällsförhål-landen, i synnerhet de svenska folk-rörelserna, lämpligen kan åstadkommas.

Stockholm den 1 april 1943.

På utskottets vägnar:

O. MALMBORG.

Närvarande: herr Malmberg, fröken Nygren, herrar Gavelin, Andersson i Hedens-byn, Sköldin, Edberg, Sundqvist, Petterson i Degerfors, fru Eriksson och herr Blombäck.
